

УДК 016:617-089

С. М. Луканьова
М. Д. ЛютикЧернівецький національний університет
ім. Юрія Федьковича
Буковинський державний медичний
університет, м. Чернівці**МАЛОВІДОМІ ЕПІЗОДИ
З БІОГРАФІЇ М. І. ПИРОГОВА
(ДО 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ -
3-ТЄ ПОВІДОМЛЕННЯ)****Ключові слова:** хірург М.І. Пирогов,
біографія**Резюме.** У статті наведено маловідомі і зовсім невідомі окремі
епізоди з біографії М.І.Пирогова до 200-річчя від дня його
народження

Виповнилося 200 років від дня народження одного із найяскравіших представників світового масштабу медичних учених, геніального хірурга, анатома, громадського діяча, основоположника військово-польової хірургії, москвича за походженням і одночасно нашого земляка М.І.Пирогова. Його ім'я золотими літерами викарбувано на сторінках світової медичної науки. На його честь в анатомії назвали трикутник у ділянці шиї, лімфатичне глоткове кільце та лімфатичний вузол у ділянці глибокого кільця стегнового каналу.

Микола Іванович Пирогов народився 13 (25) листопада 1810 року в Москві, в сім'ї колезького секретаря І. І. Пирогова. Він був наймолодшим із 14 дітей.

Епізод 1.

Думка стати лікарем народилася у М. І. Пирогова ще в ранньому дитинстві під впливом незабутнього враження, яке справив на маленького хлопчика знаменитий московський лікар, українського походження професор Є. Й. Мухін, який народився у м. Чугуєві, що на Слобожанщині. Саме він консулював і блискуче вилікував старшого брата М.І.Пирогова, Івана від тяжкої недуги. Професор Є. Й. Мухін був близьким до сім'ї Пирогових, він і став репетитором маленького Миколи для вступу до університету. Для цього чотирнадцятилітньому абітурієнту прийшлося приписати два роки. Вступні іспити Микола здавав нарівні з шістнадцятирічними вступниками. Після успішної здачі вступних екзаменів за сприяння професора Є. Й. Мухіна, М. І. Пирогова зачислили студентом на медичний факультет Московського університету. Зберігся документ того часу, в якому записано що "... згідно з розпорядженням ректора університету ми екзаменували Миколу Пирогова ...у мовах та науках, які потрібні для тих, хто вступає до університету в званні студента і знайшли його здібним до слухання професорських лекцій у цьому званні". На

документі значиться дата 22 вересня 1824 року. В 1828 році М. І. Пирогов із відзнакою закінчив університет і за пропозицією його підопічного, декана медичного факультету, професора Є. Й. Мухіна, його рекомендували на наукову роботу за кордон до клініки Юр'євського університету, що у м. Дерпті – одну із кращих хірургічних клінік Російської імперії (тепер м. Тарту, Естонія).

Епізод 2.

Під час хвороби пов'язаної із перенавантаженням, М. І. Пирогов вперше відчув потребу сімейного щастя. Саме у цей час він травмував свою душу роздумами про прожиті без сімейного затишку роки і можливої самотності старості. Після одужання, ледве підвівшись із госпітального ліжка, М. І. Пирогов знову приступив до активної оперативної діяльності.

Ще працюючи в Дерпті, він познайомився з донькою родовитої, але збіднілої сім'ї відставного гусарського ротмістра Дмитра Березіна – Катериною, з якою у 32-річному віці він і одружився. Через рік (1843) у сім'ї народився первісток, якого назвали Миколою. У 1846 році Катерина народила другого сина – Володимира. На десятий день після пологів Катерина захворіла на тяжку хворобу (гнійний менінгіт) і померла.

Епізод 3.

Після створення М. І. Пироговим «Хірургічної анатомії» – праці, що поклала початок нової медичної науки, він згадував, що коли через декілька років під час перебування на стажуванні у Парижі, він передусім поспішив нанести візит до професора Вельпо, який на той час вважався європейським хірургічним світилом і був вкрай здивований заставши його «...читаючим два перших випуски моєї хірургічної анатомії... Коли я йому відрекомендувався глухо: Je suis un medecin russe... (я російський лікар), то він насамперед перебиваючи мене спитав, чи випадково не знайомий я з «... le professeur de Derpt

m-r Pirogoff» (з проф. із Дерпта, паном Пироговим) і, коли я йому пояснив, що саме я і є той самий Пирогов, то у відповідь проф. Вельпо став дуже схвально характеризувати мій прогресивний напрямок в хірургії та мої наукові здобутки... „Ви прийшли вчитися до мене...не Вам у мене вчитися, а мені у Вас, сказав проф. Вельпо”. Париж розчарував ученого. Як згодом він згадував «...там все *privatissima* (приватні платні лекції), які не вартували вивиденого яйця».

Епізод 4.

У Петербурзі, на кафедрі, яку він очолив у 1841 році, чи не вперше в Росії Микола Іванович поклав за правило нічого не приховувати від своїх учнів, відкриваючи перед ними кожен свою лікарську помилку незалежно від того, стосувалося це діагностики чи лікування. Він був глибоко переконаний, що кожна сумлінна людина, а особливо викладач, повинна мати внутрішню потребу, якнайшвидше визнавати свої помилки, щоб запобігти від них іншим. За 15 років роботи в Петербурзі М. І. Пирогов прооперував тисячі хворих, відпрепарував та вивчив анатомію на 12000 трупів і написав “Повний курс прикладної анатомії з малюнками. Анатомія описова, фізіологічна та хірургічна”, а також “Топографічна анатомія, ілюстрована розтинами, проведеними через заморожене тіло людини в трьох напрямках” (1851). У Росії ця книга була відома як “Льодова анатомія”. “...Якби М. І. Пирогов, крім анатомічних праць, не залишив після себе ніяких інших, то і тоді він би обезсмертив своє ім’я”, – писав про нього В. І. Розумовський (1857-1935). Символічно, що це неперевершений метод анатомічних пошуків. Досить сказати, що на Європейському конгресі в Базелі (1980) французькі дослідники порівняли дані комп’ютерної томографії з гравюрами Пироговської “Льодової анатомії” і довели їх абсолют-

ну ідентичність. Як фундатор хірургії, він, як ніхто інший, розумів нагальну потребу створення справжньої топографічної анатомії. І він наодинці з померлими створює її. Тут він вперше у світі створив ще один напрямок медицини – госпітальну хірургію. До аудиторії, щоб послухати лекції Пирогова, приходило більше як 300 слухачів. Приходили не тільки медичні працівники але й студенти немедичних навчальних закладів, літератори, чиновники, військові, художники, інженери і навіть домогосподарки. Про вченого писали газети та журнали, порівнюючи його лекції з концертами прославленої італійської співачки Анжеліки Каталани.

Література. 1. Золотарев Б. Ю. Тайный советник: роман / Б. Ю. Золотарев, Ю. П. Тюрин. – М // Современник, 1986. – 688 с. 2. Лютик М.Д. Кафедра анатомії людини Буковинського державного медичного університету: Історичний нарис / М. Д. Лютик, В. П. Пішак, С. М. Луканьова. / Чернівці, 2009. – 212 с. 3. Собчук Г. С., Кланца П. А., Кланца О. П. Золотая осень Пирогова. – Вінниця.: Консоль. 2005. – 160 с.

МАЛОИЗВЕСТНЫЕ ЭПИЗОДЫ З БИОГРАФИИ Н. И. ПИРОГОВА

С. М. Луканева, М. Д. Лютик

Резюме. В статье наведены малоизвестные и совсем неизвестные эпизоды з биографии знаменитого хирурга Н.И.Пирогова.

Ключевые слова: хирург Н.И.Пирогов, библиография.

LITTLE KNOWN EPISODES FROM THE BIOGRAPHY OF M.I.PYROGOV

S.M.Lukaneva, M.D.Liutyk

Abstract. Little known and almost unknown episodes from the biography of the famous surgeon M.I.Pirogov are cited in the article.

Keywords: biography, surgeon, M.I.Pyrogov

Bukovinian State Medical University (Chernivtsi)

Clin. and experim. pathol.- 2013.- Vol.12, №1 (43).-P.216-217.

Надійшла до редакції 07.02.2013

© С. М. Луканьова, М. Д. Лютик, 2013